

IN NATIVITATE BEATAE MARIAE VIRGINIS

Themata sermonis

Quasi stella matutina.

In eodem sermo moralis de poenitentia, ibi: *Egredietur.*

Exordium

1 - Dicamus ergo: Gloriosa Virgo Maria fuit *quasi stella matutina* etc.

Dicit Ecclesiasticus: *Species caeli, gloria stellarum, mundum illuminans* ¹. In his tribus verbis tria notantur quae in beatae Virginis Nativitate mirabiliter splenduerunt: angelorum scilicet exultatio, cum dicitur: *Species caeli*. Legitur quod 'quidam vir sanctus, dum devotae orationi insisteret, audivit in caelo angelici cantus dulcem melodiam. Quod cum iterum, revoluto anno, eodem die audiret, quaesivit a Domino, ut ei quid hoc esset revelaret. Responsum est quod tali die beata Maria nata fuisset, de cuius Nativitate angeli in caelo laudes Domino persolvebant'; et ideo ista die Nativitas gloriosae Virginis celebratur ². Item, suae Nativitatis puritas, cum dicitur: *Gloria stellarum*. Sicut *stella a stella differt in claritate* ³, sic beatae Virginis Nativitas ab omnium sanctorum differt nativitate. Item, totius mundi illuminatio, cum dicitur: *Mundum illuminans*. Nativitas gloriosae Virginis mundum, opertum caligine et umbra mortis, illuminavit. Et ideo bene dicit Ecclesiasticus: *Quasi stella matutina in medio nebulae* etc.

De beata Maria Salvatoris nuncia et ex omni parte perfecta

2 - 'Stella matutina dicitur Lucifer, eo quod inter omnia sidera clarius luceat, quae proprie iubar dicitur' ^{4/a} Lucifer, solem praecedens et mane nuntians, tenebras noctis lumine sui fulgoris aspergit. Stella matutina sive Lucifer ^{4/b} est beata Maria, quae, in medio nebulae nata, 'nebulam tenebrosam effugavit, mane gratiae solem iustitiae sedentibus in tenebris nuntiavit' ⁵. Unde de ea dicit Dominus ad Iob: *Numquid producis Luciferum in tempore suo?* ⁶ 'Cum venit tempus miserendi' ⁷, *tempus domum Domini aedificandi* ⁸, *tempus acceptabile et dies salutis* ⁹, tunc Dominus produxit Luciferum, idest beatam Mariam, in lucem populorum' ¹⁰. Qui ad ipsam debent dicere quod Iudith populi dixerunt, ut in eiusdem dicitur libro: *Benedixit te Dominus in virtute sua, qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros. Benedicta es tu, filia, a Domino Deo excelso, prae omnibus mulieribus super terram. Benedictus Dominus qui creavit caelum et terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum; quia nomen tuum ita hodie magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum* ¹¹. Fuit ergo beata Maria *quasi stella matutina* in sua Nativitate. De qua dicit Isaias: *Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet* ¹².

¹ Eccli 43,10

² Cf. BELETHUS I., *Rationale divinatorum officiorum*, 149 (*De nativitate beatae Mariae*), PL 202,152; LITTLE, *Liber exemplorum*, exemplum 35, p.20

³ 1Cor 15,41 (Vg. ... *stella enim*...)

^{4/a} ISID., *Etym.* III,71,18, PL 82,180.

^{4/b} Cf. ABSALON SPRINCKIRSBACIENSIS (- 1150), *Sermones*, PL 211,126: «Sed si virtutem Altissimi Christum (qui, iuxta Apostolum, est Dei virtus et Dei sapientia) appellamus, cum ipse Dei Filius lux inaccessibilis, sol iustitiae, lucifer sive stella matutina appelletur, videtur potius debuisse dixisse: Virtus Altissimi illucebit tibi, quam obumbrabit: cum ea quae sunt lucida, magis claritatem quam umbram praestare soleant».

⁵ Cf. GLO. ORD., Iob 38,32

⁶ Iob l.c.

⁷ Ps 101,14

⁸ Ag 1,2 (Vg. *mut*)

⁹ 2Cor 6,2 (Vg. *mut add*)

¹⁰ Cf. GLO. ORD., Iob 38,32. Glossa ibi ait de Christo.

¹¹ Iudt 13,22.23-25 (Vg. *mut add*)

¹² Is 11,1

Nota quod 'beata Maria dicitur virga' ¹³ propter quinque proprietates quas habet: est enim longa, recta, solida, gracilis et flexibilis. Sic beata Maria longa fuit contemplatione, recta iustitiae perfectione, solida mentis stabilitate, gracilis paupertate, flexibilis humilitate. Haec virga, egressa de radice Iesse, 'qui fuit pater David' ¹⁴, 'a quo Maria' ¹⁵ *de qua natus est Iesus, qui dicitur Christus* ¹⁶. Unde in hodierno evangelio: *Liber generationis Iesu Christi, filii David* etc. ¹⁷

3 - *Egredietur virga de radice* etc. Quid ista tria, radix, virga, flos, moraliter significant videamus. In radice, humilitas cordis; in virga, rectitudo confessionis et disciplina satisfactionis; in flore, spes aeternae beatitudinis. 'Iesse interpretatur insula vel sacrificium' ¹⁸, et significat poenitentem, cuius mens debet esse quasi insula. "Insula dicta, quod in salo, idest mari, sit sita" ¹⁹. In mari, idest amaritudine, mens poenitentis est sita, quae fluctibus tentationum percutitur, et tamen immobilis consistit; qui sacrificium iustitiae Domino sacrificat in odorem suavitatis. Radix huius Iesse est humilitas contritionis, ex qua surgit virga rectae confessionis et disciplina discretae afflictionis. Et nota quod non ex summitate virgae sed ex radice ascendit flos. *Flos*, inquit, *de radice eius ascendet*, quia non ex afflictione corporis sed ex humilitate mentis ascendit flos, idest spes aeternae beatitudinis.

Super hoc habes concordantiam in hodierno evangelio, in quo Matthaeus, generationem Christi describens, primo ponit Abraham, secundo David, tertio transmigrationem Babylonis. In Abraham, qui dixit: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis* ²⁰, cordis humilitas; in David, cuius cor rectum fuit cum Domino: *Inveni*, inquit, *David virum secundum cor meum* ²¹, rectitudo confessionis; in transmigratio Babylonis, disciplina afflictionis et tolerantia tribulationis designatur. Si haec triplex generatio in te praecesserit, quartam consequeris generationem, scilicet Iesu Christi, qui natus est de Virgine Maria, de cuius hodierna Nativitate dicitur: *Quasi stella matutina in medio nebulae*.

4 - Sequitur: *Et quasi luna plena in diebus suis lucet*. Beata Maria dicitur plena luna, quia ex omni parte perfecta. Luna ideo imperfecta et semiplena, quia habet maculam et cornua. Sed gloriosa Virgo 'nec in sua Nativitate habuit maculam, quia in utero matris fuit sanctificata' ²², 'ab angelis custodita' ²³; 'nec in diebus suis cornua superbiae' ²⁴, et ideo plena et perfecta lucet. Lux dicta, quod diluat tenebras.

¹³ Cf. GLO. ORD. et INT., ibidem: «*Virga, "Maria"*». GLOSSA ORD., ex Hieronymo, ait: «Nos per virgam Mariam intelligimus, cui nullus frutex adhaesit... et florem Christum...». Cf. RICHARDUS S. VICTORIS, *De comparatione Christi ad florem et Mariae ad virgam*, PL 196, 1031: «Virgo Dei genitrix virga est, flos Filius eius; quia recte dicitur virga beata Virgo Maria, virga recta, virga erecta et in caelum usque porrecta, virga gracilis, virga flexibilis, virga florigena, virga fructifera».

¹⁴ Cf. Mt 1,5 et GLO. ORD., ibi

¹⁵ Cf. Lc 1,17; GLO. INT., ibi: «Non solum ad Ioseph, sed ad Mariam hoc referendum est».

¹⁶ Mt 1,16 (Vg. ... *qui vocatur*). GLO. INT., ibidem: «*Maria, "stella maris"*». «De quibus natus, "Non de quibus, quia sine virili coitu de sola virgine natus"».

¹⁷ Mt 1,1

¹⁸ Cf. HIER., *De nom. hebr.*, PL 23,856.859: «Iesse, insulae libamen», vel «insulae sacrificium, sive incensum».

¹⁹ ISID., *Etym.* XIV,6,1, PL 82,512

²⁰ Gen 18,27

²¹ Act 13,22

²² Cf. BERN., *In Assumptione BMV.*, sermo 2,8, PL 183,420; Epistola 174, *ad Canonicos lugdunenses, de Conceptione S. Mariae*, 3-5, PL 182,333-334.

²³ Cf. BERN., *Tractatus de Baptismo ad Hugonem*, 5,21, PL 182,1044: «Sed et ipsam Virginem, rogo, unde probatur ex nomine vel ex facie ante cognitam Angelis, quod ipsa videlicet esset quam Deus elegerit in matrem sibi, excepto dumtaxat Archangelo, cui et servanda ad initio tradita fuisse credenda est!»

²⁴ Cf. BERN., *In Assumpt. B.V.M.*, sermo 2,8, PL 183,421. MELCHIOR CANO, *De Locis Theologicis*, 7,1, deduce da queste parole che Antonio ha sostenuto una dottrina contraria all'Immacolata Concezione di Maria. A. IOSA, ofmconv, sottolinea, nell'Edizione Locatelli, l'importanza della sentenza agostiniana e di S. Fulgenzio di Ruspe che abbiamo commentato nel terzo Sermone di Quaresima (II), dove si afferma esplicitamente l'Immacolata Concezione di Maria. Su questa questione, C. ROMERI, *De Immacolata Conceptione B.M.V. apud S. Antonium Patavinum*, Roma 1939, p. 55, afferma: «Sunt evitandi inutiles conati ad explicandum textum, qui aperte contrarius sonat». In risposta, G. STANO, in «Miscellanea Francescana», 40 (1940) 259, pensa che si debba ritenere S. Antonio «difensore implicito del privilegio mariano». Nel 1946, G. ROSCHINI, *La Mariologia di S.*

Rogamus ergo te, Domina nostra, ut tu, quae es stella matutina, nebulam daemoniacae suggestionis, mentis nostrae terram tegentem, tuo splendore expellas; tu, quae es plena luna, vacuitatem nostram adimpleas, peccatorum nostrorum tenebras diluas, quatenus ad vitae aeternae plenitudinem, ad gloriae indeficientis lucem pervenire mereamur. Ipso praestante, qui te in lucem nostram produxit, qui, ut ex te nasceretur, te hodie nasci fecit. Cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

Antonio di Padova, in «Marianum» 8 (1946) si pone sulla difensiva; nel 1947, L. DI FONZO, *La Mariologia di S. Antonio*, in «Sant'Antonio, Dottore della Chiesa», Vaticano 1947, p. 138, è del parere che S. Antonio non è un assertore esplicito né implicito del privilegio mariano, anche se lo pensava e cercava di indovinarlo. B. COSTA, *La Mariologia di S. Antonio di Padova*, Padova 1950, p. 166, scrive che «S. Antonio può essere considerato una guida nel sentimento comune dei fedeli che ha incontrato una giusta affermazione nella corrente francescana scotista dei ss. XIII e XIV, e un precursore di questa stessa corrente (cf. H. PINTO REMA, *o.c.* I, p. 905).